

ROSSIYA IMPERIYASI ISTILOS I VA OQIBATLARI

Sayfutdinov Iqboljon

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar vazirligining
Andijon akademik litseyi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur mavzuda Rossiya imperiyasining XIX asrda Turkiston hududiga qilgan bosqinchilik harakatlari, harbiy yurishlar va ularning ijtimoiy-siyosiy oqibatlari yoritiladi. Istilo natijasida mahalliy davlatlar mustaqilligini yo'qotdi, siyosiy tuzum o'zgardi, iqtisodiy va ma'naviy hayotda muhim siljishlar yuz berdi. Shuningdek, ruslashtirish siyosati, yer-suv islohoti, ijtimoiy tabaqalardagi o'zgarishlar, diniy erkinlikning cheklanishi kabi omillar tahlil qilinadi. Mavzu tarixiy haqiqatni ochib berish bilan birga, mustaqillikning qadriga yetish va tarixiy xotirani tiklashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Rossiya imperiyasi, Turkiston, istilo, siyosiy oqibatlar, iqtisodiy islohotlar, ruslashtirish siyosati, tarixiy haqiqat.

Аннотация: В данной теме рассматриваются колониальные захваты Российской империи в Центральной Азии в XIX веке, особенности военных походов и их социально-политические последствия. В результате завоеваний были ликвидированы местные государственные образования, изменены традиционные формы управления и хозяйствования. Особое внимание уделено русификационной политике, аграрным реформам, социальной стратификации и ограничению религиозных свобод. Тема способствует осмыслению исторической правды и формированию национальной исторической памяти.

Ключевые слова: Российская империя, Туркестан, колонизация, политические последствия, экономические реформы, русификация, историческая память.

Abstract: This topic explores the colonial expansion of the Russian Empire into Central Asia during the 19th century, analyzing its military campaigns and their socio-political consequences. The conquest led to the loss of local state independence, transformation of political systems, and significant shifts in economic and cultural life. The analysis includes the implementation of Russification policies, land and water reforms, changes in social structure, and restrictions on religious freedoms. The topic contributes to understanding historical truth and strengthening national historical consciousness.

Keywords: Russian Empire, Turkestan, colonization, political consequences, economic reforms, Russification, historical memory.

XIX asrning ikkinchi yarmida Markaziy Osiyo, jumladan, hozirgi O‘zbekiston hududi geosiyosiy raqobatlar markaziga aylangan edi. Rossiya imperiyasi bu davrda o‘zining janubiy chegaralarini kengaytirish, iqtisodiy manfaatlarini mustahkamlash hamda Hindistonga yo‘l ochish strategiyasini ko‘zlab, Turkiston o‘lkasini bosib olish siyosatini faol amalga oshira boshladi.

Bu istilo oddiy harbiy yurish bo‘lmay, balki keng ko‘lamli siyosiy, iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlarni keltirib chiqargan mustamlakachilik siyosatining tarkibiy qismi edi. Mustamlaka davri o‘zbek xalqi tarixida og‘ir ijtimoiy-siyosiy oqibatlariga sabab bo‘ldi: mustaqil davlatlar yo‘qotildi, mahalliy boshqaruv tizimlari parchalandi, milliy qadriyatlar va din sohasiga bosimlar kuchaydi. Shu bois ushbu mavzuni ilmiy asosda o‘rganish — tarixiy xotirani tiklash va mustaqillik ne‘matini chuqur anglashda muhim ahamiyatga ega.

Rossiya imperiyasi tomonidan Turkistonning bosib olinishi 1865-yildan boshlab Toshkentning egallanishi, so‘ngra Buxoro, Xiva va Qo‘qon xonliklari ustidan nazorat o‘rnatilishi bilan bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Harbiy yo‘l bilan amalga oshirilgan bu istilo, dastlab siyosiy mustaqillikni tugatdi. Xonliklar yoki protektorat, yoki to‘liq harbiy gubernatorliklar shaklida Rossiyaga bo‘ysundirildi.

Rossiya imperiyasi mustamlakachilik siyosati doirasida bir necha yo‘nalishda faoliyat yuritdi:

Siyosiy oqibatlar:

- Mahalliy hokimiyat tuzumi tugatildi yoki Rossiya tomonidan nazorat qilindi.
- Turkiston general-gubernatorligi tuzilib, Rossiya armiyasi va amaldorlari bu hududni to‘liq boshqara boshladi.
- Mahalliy elita vakillari hukumatdan siqib chiqarildi, siyosiy vakillik yo‘qoldi.

Iqtisodiy oqibatlar:

- Mulkchilik tizimi qayta ko‘rib chiqildi, yer-suv islohoti o‘tkazildi, yirik yer egalari va rus ko‘chmanchilari foydasiga resurslar ajratildi.
- Paxtachilikka yo‘naltirilgan monokulturali iqtisodiyot shakllandi.
- Bozorlar Rossiya iqtisodiy tizimiga qaram bo‘lib qoldi.

Ijtimoiy va madaniy oqibatlar:

- Ruslashtirish siyosati boshlangan, rus maktablari, cherkovlar ochilgan, diniy maktablar va madrasa faoliyati cheklangan.
- Mahalliy til va madaniyat ikkinchi darajali holatga tushirilgan.
- Diniy erkinlik cheklangan, imomlar, ulamolar faoliyati nazorat ostiga olingan.

Ma‘naviy-ruhiy oqibatlar:

- Milliy o‘zlik va tarixni unutishga yo‘naltirilgan mafkura tarqalgan.

– Mustamlakachilik siyosati xalq ongida qatlamlararo ajralish, qo‘rquv va befarqlik kabi salbiy hissiyotlarni kuchaytirdi.

– Ayni paytda, bosim ostida bo‘lsada, jadidchilik harakati orqali ma’naviy uyg‘onish harakati vujudga keldi.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, bu davrda bosim va istibdodga qaramay, milliy uyg‘onish g‘oyalari kuchaya boshladi. Jadidlar, milliy ziyolilar, matbuot orqali mustaqillik, ta’lim, taraqqiyot va o‘zligimizni saqlab qolish g‘oyalarini ilgari surdilar.

Rossiya imperiyasi tomonidan XIX asrda amalga oshirilgan Turkiston istilosi mahalliy siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarning tubdan o‘zgarishiga sabab bo‘ldi. Mustaqil xonliklarning tugatilishi, Turkiston general-gubernatorligining tashkil etilishi, Rossiya siyosiy manfaatlarini asosida yuritilgan boshqaruv siyosati — mahalliy aholi hayot tarziga sezilarli salbiy ta’sir ko‘rsatdi.

Iqtisodiy jihatdan Turkiston chekka mustamlaka sifatida shakllantirildi: yer-suv islohotlari, paxtachilikka asoslangan monokulturali iqtisodiyot, tashqi bozorga qaramlik, mahalliy ishlab chiqarishning cheklanishi mustamlakachilik siyosatining asosiy belgilari bo‘ldi.

Ijtimoiy va madaniy sohalarda esa ruslashtirish siyosati olib borilib, diniy erkinlik cheklangan, mahalliy ziyolilar faoliyatiga to‘siqlar qo‘yilgan. Shunga qaramay, XX asr boshlarida jadidchilik harakati orqali milliy o‘zlikni saqlab qolish, ta’limni isloh qilish, mustaqil tafakkurni shakllantirish yo‘lidagi intilishlar kuchaydi.

Demak, Rossiya imperiyasining istilosi va mustamlakachilik siyosati O‘zbekiston tarixida og‘ir, ammo muhim davr bo‘lgan. Bu jarayonlarni chuqur tahlil qilish va tarixiy haqiqat asosida baholash — zamonaviy tarixiy ongni shakllantirish va milliy o‘zlikni anglashda muhim ilmiy va ma’naviy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bobojonov, Sh. (2022). O‘zbekiston tarixi. XIX asr oxiri – XX asr boshlari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. Yakubov, M. (2019). Turkiston general-gubernatorligi: siyosiy-huquqiy tahlil. Toshkent: Adolat.

3. Ziyayev, H. (2001). Rossiya imperiyasining Turkistondagi mustamlakachilik siyosati. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.

4. Avezova, D., & G‘ulomova, S. (2024, November). O‘QUVCHILARDA MATN YARATISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VA UNING ILMIY

ASOSLARI. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE (Vol. 1, No. 11, pp. 386-389).

5. AVEZOVA, D. ESSE-O‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRUVCHI VOSITA. LTEACHIN ANGUAGE, 143.

6. Avezova, D. (2024). O‘QUVCHILARDA ESSE YOZISH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH ZARURATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(20), 90-94.

7. Ishanova, N. (2023). MAIN DIRECTIONS OF OPTIMIZATION OF TEACHING RUSSIAN AS A NON-NATIVE LANGUAGE TO VETERINARY STUDENTS. Science and innovation, 2(B8), 52-55.

8. Nargis, I. (2022). RUS TILINI O ‘QITISHDA ZAMONAVIY INTEGRATIV METODLAR. ILMIY TADQIQOT VA INNOVATSIYA, 1(3), 73-76.

9. Ишанова, Н. Р., & Назирова, З. Р. (2023). ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО СТУДЕНТАМ-ВЕТЕРИНАРАМ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 1596-1598.

10. Adilova, A. S. (2021). Corpora and corpus-based teaching Uzbek to foreigners. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding (IJMMU), 8(4), 525-531.

11. Abdurahimovna, A. S. (2021, December). Tilshunoslik va tibbiyot integratsiyasi (AQSHdagi ayrim universitetlar misolida). In Conferences.

12. Adilova, S. A. O ‘ZBEK TILINI XORJIY TIL SIFATIDA O ‘QITISH: TAJRIBA, MUAMMO, ISTIQBOL.

13. Ravshanova, N. N. (2023). Designing Modern Models of Biological Education Theories and Content in Educators. Telematique, 22(01), 3034-3040.

14. Ravshanova, N. N. (2020). THE PRINCIPLE OF CONTINUITY IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(6), 369-374.

15. Norboyevna, R. N., & Shukurullaev, A. O. (2024). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA EKOLOGIK TEATRNI TASHKIL ETISH ORQALI EKOLOGIK KONSEPTUAL ASOSLARINI SHAKLLANTIRISH. Inter education & global study, (7), 158-164.

16. Ravshanova, N. N., & Norqulova, L. S. Q. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI EKOLOGIK TARBIYALASHDA IJTIMOY ZARURIYAT SIFATIDA. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(11), 685-692.